

TITU MAIORESCU

**JOCURI DE PUTERE
ÎN PRINCIPATE
(1866–1900)**

Editura BOOKSTORY

București

– 2023 –

Cuprins

<i>Prefață</i>	5
I. O scurtă privire asupra situației politice a României (de la 11 februarie 1866 până la 11 martie 1871).....	7
II. Sub guvernul Lascăr Catargiu (11 martie 1871 – 3 aprilie 1876).....	27
III. Căderea și trimiterea în judecată a guvernului Lascăr Catargiu la 1876.....	42
IV. Sub guvernul Ioan Brătianu. Războiul și proclamarea Regatului (24 iulie 1876 – 14 martie 1881).....	60
V. Sub guvernul Brătianu. De la proclamarea Regatului până la Tratatul de la Londra (14 martie 1881 – 26 februarie 1883).....	101
VI. Revizuirea Constituției și căderea guvernului Brătianu (de la 1883 până la 23 martie 1888).....	119
VII. Sub regimul conservator. De la guvernul Teodor Rosetti–Carp până la formarea guvernului Lascăr Catargiu–Carp (23 martie 1888 – 7 decembrie 1891).....	140
VIII. Continuarea regimului conservator – Guvernul Lascăr Catargiu–Carp (18 decembrie 1891 – 3 octombrie 1895).....	170
IX. Sub noul regim liberal. Primul guvern Sturdza și guvernul Aurelian (4 octombrie 1895 – 31 martie 1897).....	197
X. Tot sub regimul liberal. Al doilea guvern Sturdza (31 martie 1897 – 30 martie 1899).....	224
XI. Primul guvern G.Gr. Cantacuzino (11 aprilie 1899 – 6 iulie 1900).....	249
XII. Primul guvern P.P. Carp (7 iulie 1900 – 13 februarie 1901).....	258

I

O scurtă privire asupra situației politice a României de la 11 februarie 1866 până la 11 martie 1871

În urma abdicării silite a lui Alexandru Ioan I (Cuza) la 11/23 februarie 1866, guvernul trece de fapt asupra Locotenenței Domnești Lascăr Catargiu – general, N. Golescu – colonel, N. Haralambie, iar guvernul numit în aceeași zi este astfel compus:

Ion Ghica – prim-ministru și Externe

Dimitrie Ghica – Interne

Ion C. Cantacuzino – Justiție

Petru Mavrogheni – Finanțe

C.A. Rosetti – Culte

Maior Dimitrie Lecca – Război

Dimitrie A. Sturdza – Lucrări Publice.

Numirea maiorului Lecca la departamentul de război este semnul caracteristic al noului guvern și totodată, cel mai periculos precedent.

Însăși răsturnarea lui Cuza-Vodă a fost un fapt greu de justificat. Liber ales de națiunea din cele două Principate, Cuza merita o soartă mai bună și nu era lucru cuminte ca să arătăm Marilor Puteri, sub a căror garanție ne aflam puși prin Tratatul de la Paris din 30 martie 1856, că națiunea se înșelase în persoana alesului ei. Unirea Principatelor cu înlăturarea Comisiei Centrale din Focșani, legea rurală, chiar dobândită cu prețul loviturii de stat din 2 mai 1864, și secularizarea averilor mănăstirești vorbeau în favoarea lui Cuza; iar în privința relei lui administrări se cuvenea poate mai multă răbdare, oricât de încercată

ar fi fost prin camarila Libreht, Pisoschi etc. și prin niște guverne precum cel din urmă, în care Nicolae Kretzulescu avea președinția, Internele, Agricultura și Lucrările Publice, Alexandru Papadopolu-Calimah Externele, un Ion Oteteleșeanu Finanțele, un Dimitrie Cariagdi Instrucția Publică, Justiția și Cultele, iar Alexandru Beldiman Poliția Capitalei.

Căci una dintre calamitățile, de care trebuia să scape țara, dacă era să-și aibă viitorul mai asigurat, erau tocmai desele schimbări de domn (numai din 1800 încoace se întâmplaseră în Muntenia vreo 15 și în Moldova 14), și noi, după de abia 7 ani de domnie a lui Cuza, făceam acum înșine ceea ce imputasem mai înainte intrigilor din Fanar și ne arătam tot așa de rău năvăliți.

Ce e drept, o cerință principală a programului național statornicit de divanurile ad-hoc, domnul ereditar dintr-o Casă suverană a Europei, rămânea încă de îndeplinit; și pe de altă parte, situația politică generală la începutul anului 1866, când se pregătea alianța dintre Prusia și Italia împotriva Austriei, reclama poate în România un domnitor care să inspire mai multă încredere. Dar chiar în acest caz se naște întrebarea dacă nu era de preferat ca alegerea domnului străin să fie făcută fără violență, cu liberul consimțământ al principelui Cuza; căci o abdicare voluntară în vederea marelui scop național era plănuită de el însuși. Mesagiul său pentru deschiderea sesiunii parlamentare pe 1865–1866, citit în Cameră la 5 decembrie 1865, cu două luni înaintea răsturnării, se termină cu următoarele cuvinte:

„Fie în capul țării, fie alături de dumneavoastră, eu voi fi întotdeauna cu Țara pentru Țară, fără altă țintă decât voința națională și marile interese ale României. Eu voiesc să fie bine știut, că niciodată persoana mea nu va fi o împiedicare la orice eveniment care ar permite de a consolida edificiul politic, la a cărui așezare am fost fericit de a contribui. În Alexandru Ion I, domn al românilor, românii vor găsi întotdeauna pe colonelul

Cuza, care declara Puterilor garante că el primește îndoita alegere numai ca un depozit sacru“.

Intenția de a părăsi tronul era așadar oficial indicată de însuși principele, și în ianuarie 1866, când cumnații săi Dimitrie și Teodor Rosetti veniră să-i arate temerile lor legate de conspirația ce se pregătea, Cuza le răspunde nepăsător, că nu mai există motiv de conspirare, fiindcă el avea să abdice peste două luni, spre îndeplinirea cerințelor divanului ad-hoc.

Pentru apropiata eventualitate pare a se fi urmat o corespondență între Cuza și Napoleon al III-lea în privința succesivului dintr-o familie suverană.

Oricum ar fi și oricâte circumstanțe atenuante s-ar admite pentru răsturnarea lui Cuza, modul cum s-a executat această răsturnare rămâne condamtabil.

Trei ofițeri (Vasiliu-Pilat, Costiescu și Lipoianu) pătrund în noaptea de 10 spre 11 februarie în palat și îl silesc pe „Alesul Națiunii“ să subscrie următorul act, publicat îndată în *Monitorul Oficial* de vineri, 11 februarie 1866:

Abdicare,

Noi, Alexandru Ioan I, conform dorinței națiunii întregi și angajamentului ce am luat la suirea mea pe tron, depun astăzi, 11/23 februarie 1866, cârma guvernului în mâna unei Locotenente Domnești și a ministerului ales de popor.

Alexandru Ioan

Nu contează cine a redactat acest act silnic cu frazeologia „ministerului ales de popor“. Guvernul a fost așa de puțin ales de popor, că, în același număr al *Monitorului*, se publică decretul prin care noua Locotenentă Domnească „ordonă și numește“ guvernul Ion Ghica.

În acest guvern, precum am arătat, maiorul Lecca, comandantul batalionului de vânători, căruia îi era încredințată în acea noapte garda domnului țării, era numit ministru de Război.

O asemenea numire însemna nesiguranța armatei și nesiguranța tronului.

Și pentru ca să nu rămână îndoială asupra acestei însemnări, ziarul autorizat al partidului, care de acum înainte era chemat să aibă un rol mult mai pronunțat în conducerea politicii românești, se grăbea să publice chiar a doua zi, într-un articol de fond plin de laude pentru ofițerii conspiratori și mai ales pentru maiorul Lecca, „acest brav și patriot oștean, căruia îi datorăm recunoștință“, următoarea profesiune de credință asupra armatei: „Opinia acestei foi în privința datoriilor unui militar se știe că este cu totul opusă aceleia ce este în genere admisă în oștirile permanente. Nu înțelegem și nu știm cine poate înțelege cum un militar poate fi îndatorat a-și ține jurământul său către un guvern, care ar călca el jurământul său și când acea călcare ar fi recunoscută prin o aclamare generală“.

Iar maiorul Lecca publica în același număr al *Românului* o scrisoare către un căpitan din batalionul de vânători, în care zicea: „Actul ce am făcut este un fapt istoric, și vânătorilor le va rămâne o glorie eternă pentru devotamentul ce au avut către patrie, iar eu mă voi fâli pururea că am fost instrumentul patriotismului lor¹“.

Și ce este tot așa de semnificativ, *Românul* din ziua următoare (numărul din 14 și 15 februarie 1866) se arată solicitat de ofițerii conspiratori ca să nu-i treacă sub tăcere, cel puțin pe cei „care au dat adeviziunea lor mai înainte de 11 februarie“, și astfel laudă în prima linie pe coloneii Cretzulescu și Tănase Călinescu,

---

¹ Peste 22 de ani, într-o scrisoare de la 1 februarie 1888, fiul lui Vodă-Cuza explică astfel alegătorilor săi din colegiul III de Mehedinți de ce nu poate primi mandatul de deputat, pe care i l-au încredințat: „Nu-mi este permis să fac parte dintr-o Adunare, care desigur va fi iarăși prezidată de acel nelegiuit care a trădat pe domnitorul încredințat pazei sale“. Scrisoarea a fost publicată în *Epoca*.

pe căpitanul de artilerie Alexandru Candiano și pe mai mulți alții, al căror nume se vede publicat acolo.²

* * *

Sub asemenea auspicii, guvernul din 11 februarie, după o încercare neizbutită cu contele Filip de Flandra, urmează în zilele de la 2 până la 8 aprilie 1866 plebiscitul, care cu 685 969 de voturi pentru și 224 contra consacră alegerea principelui Carol din Casa Suverană de Hohenzollern. La 10/22, noul principe, în vârstă de 27 de ani, printr-o spontană hotărâre, sosește în capitala țării și înaintea Adunării Constituante, prezidate de Manolache Kostake (Iepureanu), depune jurământul, iar noua Constituție, sancționată la 30 iunie, e promulgată la 1 iulie 1866.

Cel dintâi guvern al principelui Carol I (11 mai 1866) este astfel compus:

Lascăr Catargiu – prim-ministru și Interne

P. Mavrogheni – Externe

General Ion Gr. Ghica – Război

Ion C. Cantacuzino – Justiție

Ion C. Brătianu – Finanțe

C.A. Rosetti – Culte

Dimitrie A. Sturdza – Lucrări Publice.

După două luni, L. Catargiu, Brătianu și Rosetti părăsesc guvernul. La 15 iulie se formează cabinetul Ion Ghica cu Mavrogheni la Finanțe, apoi la 2 martie 1867, cabinetul C. Kretzulescu, și așa mai departe. În mai puțin de cinci ani se schimbă zece cabinete și se fac vreo 30 de modificări ministeriale parțiale, până când, începând din 11 martie 1871, de la al

---

² O scrisoare a răposatului Dimitrie Cariagdi, datată de la 12 ianuarie 1872 și adresată detronatului domnitor Cuza la Florența, cuprinde următoarele rânduri: „Aici am găsit o colonie de români, St. Sihleanu, N. Rosetti, N. Negri, Candiano, care zice că face studii de Drept. Candiano mi-a arătat că a venit la Florența să implore iertarea Măriei Voastre“.

doilea cabinet L. Catargiu, începe era guvernelor serioase cu o mai lungă durată.

Situația, întotdeauna grea la începutul domniei unui principe străin, devenise în cazul nostru excepțional de grea prin întâmplările arătate mai sus.

Relativ ușoară era admiterea faptului îndeplinit din partea celor șapte Puteri garante, cu toată opoziția formală a reprezentanților lor, care în conferința din 2 mai 1866, convocată ad-hoc, declaraseră alegerea plebiscitară nevalabilă. Fiindcă, după articolele 22 și 27 ale Tratatului de la Paris, niciuna dintre puteri nu avea dreptul să intervină singură împotriva noastră, ci trebuia să dobândească încuviințarea celorlalte, chiar în această multiplicitate și divergență de interese sta puțința liberei noastre dezvoltări. Principele Carol, la sosirea în țară, avea aprobarea lui Napoleon al III-lea și nu mai puțin importanta aprobare a lui Bismarck, dacă nu direct a regelui Prusiei.

Prin urmare, relațiile externe ale noii domnii, oricât de grea ar fi fost dobândirea recunoașterii ei din partea Înaltei Porți în octombrie 1866, aveau să se consolideze din an în an, și astfel una dintre prevederile divanului ad-hoc, când își formulase cerința principelui străin, se dovedea pe deplin îndreptățită.

Și raportul dintre Carol I și Constituția noastră din 1866, cu prematurul ei liberalism, nu putea pricinui mari greutateți. Principele Carol, deși până atunci ofițer în armata prusiană și trăind în atmosfera Curții de la Berlin, unde democrația liberală era foarte rău văzută, rămăsese independent în judecata sa politică, se afla în relații mai intime cu moștenitorul Tronului Prusiei, ale cărui aspirații constituționale erau cunoscute, și nu se sfiise a se pune în contact cu societatea burgheză din Berlin, dușmana naturală a reacționarismului aristocratic. În iarna 1865–1866, cercurile bine informate de acolo vorbeau chiar de întârzierea intenționată a înaintării prințului Carol la rangul de căpitan, tocmai din cauza înclinărilor sale liberale. În asemenea împrejurări este lesne de explicat că Ion Brătianu, cel dintâi bărbat politic din România, cu care s-a întâlnit principele Carol (19/31

martie 1866, la Düsseldorf) și care i-a vorbit despre chemarea sa la tron, să-i fi lăsat o impresie așa de simpatică. Prin urmare, noua noastră Constituție se putea aștepta la o sinceră aplicare a ei, în marginile puterilor date tânărului domnitor, și de altminteri ea însuși prevedea puțința reformării, tot pe cale constituțională, dacă o asemenea necesitate se iveaua.

Nici vreo accentuare a spiritului separatist între munteni și moldoveni nu era de temut, cu toată ocrotirea ce ar fi aflat-o din partea Rusiei. Răscoala de la 3 aprilie 1866 fusese energic înăbușită de către locotenentul domnesc Lascăr Catargiu, sosit cu o zi mai înainte în Iași; și chiar faptul că acea mișcare a fost înscenată, cu ajutorul cneazului Moruzi, de niște oameni fără însemnătate, precum N. Roznovanu, Teodor Boldur-Lățescu și N. Ceaur-Aslan, cărora li se asociase mitropolitul Calinic Miclescu, dovedea că epoca deosebirii exploatate între moldoveni și munteni ajunsese acum pe sfârșite. În toată liniștea, principele Carol, înainte de intrarea în capitală, de la moșia Goleștilor, unde a fost găzduit în seara de 9 mai 1866, a putut să facă din grațierea mitropolitului Calinic primul act al domniei sale.

Dar greutatea cea mare, adevărata greutate a situației interne, era lipsa oricărui simțământ dinastic în poporul român, deprins de atâtea generații cu domniile efemere, indiferent la dese schimbări ale indivizilor de pe tron, mai indiferent acum în urma răsturnării lui Cuza-Vodă. Și cum să se nască și de unde să crească acest curent, când una dintre cele mai manifeste reprezentări ale lui, armata, fusese izbită tocmai în simțămintele de fidelitate și de disciplină prin cele petrecute la 11 februarie 1866?

Dacă o regenerare a spiritului public avea să se producă în această privință, ea nu era de închipuit decât printr-o îndelungată și stăruitoare acțiune. Ea presupunea din partea tânărului domnitor o rară împreunare de calități: multă prudentă, și mai multă îngăduință, o răbdare dusă până la limitele sufletului omenesc și cunoașterea de oameni. Iar din partea bărbaților politici ai țării, ea presupunea hotărârea de a sprijini dinastia ce și-o aleseseră și

de a avea întotdeauna luarea-aminte ațintită asupra acestui punct cardinal.

Căci situația creată țării prin înălțarea pe tron a unui principe dintr-o Casă suverană a Europei cuprindea – ce e drept – o mare garanție pentru existența statului, însă putea fi în altă privință și un mare pericol. Tocmai faptul că acea Casă suverană ajunsese în scurt timp la atâta prestigiu în Europa, deschidea perspectiva întăririi noastre în viitor, dacă știam să-l respectăm pe noul ales, dar ne putea periclita chiar existența, dacă prin depărtarea lui, loveam în acel prestigiu. Cu un principe de Hohenzollern după 1866, necum după 1870, noi nu puteam face nepedepsiți ceea ce au făcut grecii la 1862 cu un principe de Wittelsbach. Nu pentru prima oară în al nouăsprezecelea secol țara noastră s-ar fi înfățișat în gândul celor care conduceau politica Marilor Puteri ca un simplu obiect de compensație teritorială³.

Însă toate aceste griji erau mai mult ale viitorului, nu se puteau înlătura decât în viitor, și, pentru o parte din ele, numai cu ajutorul sorții. Deșteptarea și întărirea simțământului dinastic atârnau, în afară de însușirile personale ale principelui, de la o acțiune îndelungată a partidelor noastre politice, de la direcția luptelor parlamentare, de la lucrarea prin presă și prin întruniri publice, și nu mai puțin, deși mai latent, de la învățătura dată tinerimii prin profesorii școlilor statului. Și cât pentru îndreptarea spiritului armatei, aceasta nu se putea prevedea cu oarecare temei decât în urma unui viitor război, în care ofițerii noștri să primească adâncă impresie a misiunii lor hotărâtoare și să simtă atunci de la sine necesitatea elementară a disciplinei și a credinței neclintite; iar provocarea războiului nu putea să vină de la noi, ci trebuia așteptată de la alte complicații europene.

---

³ În octombrie 1869, cu prilejul călătoriei împăratului Franz Joseph în Constantinopol, Ali Pașa propune lui Beust cedarea Principatelor către Austro-Ungaria.

Ce vădită acțiune caracteristică avea să întreprindă acum noul principe la începutul domniei – iată întrebarea cea mai apropiată, marele interes al momentului. În acest înțeles, starea economică a țării se impunea atenției pe planul dintâi. Și nu era aici vorba despre obișnuita reglare a finanțelor statului, oricât de anevoioasă ar fi fost până când s-a statornicit prin destoinicia lui P. Mavrogheni, dar era vorba despre puternicul impuls ce trebuia dat activității economice generale, printr-o mult mai energică circulare a cunoscutei bogății din agricultură, prin descoperirea de bogății încă necunoscute, prin formarea elementelor unei viitoare industrii.

În călătoria sa prin Moldova (august 1866), Carol I dă o primă dovadă de tact politic, căutând să se întâlnească mai ales cu C. Negri și cu V. Alecsandri, amicii intimi ai lui Cuza-Vodă, aceia care știau mai bine ce făcuse și ce nu fusese în stare să facă fostul domnitor. În convorbirile cu ei, principele Carol își arată gândul de a-și inaugura domnia prin înființarea unei întinse rețele de drumuri de fier (notiță de la V. Alecsandri), gând de mare însemnătate, greu de realizat în starea înapoiată a țării de atunci, fără industrie proprie, fără ingineri, fără lucrători, fără credit pe piețele Europei.

Îndrăzneța întreprindere, precum era menită să fie de cel mai mare folos pentru deșteptarea economică a țării, a și fost una dintre ocaziile pentru izbucnirea inevitabilei crize a tinerei domnii. Căci astfel se întâmplă întotdeauna: tocmai de fapta cea însemnată, care în cuget se înfățișează sub aspectul cel mai ademenitor, e aninată cumpăna sorții.

Nu intră în cadrul acestor notițe, a căror scop este înțelegerea atmosferei intelectuale în mișcarea noastră politică, de a stăruii cu amănuntul asupra chestiunilor economice. Atât numai trebuie să fie zis, că ideea căilor ferate, odată concepută în așa mari dimensiuni, era mai lesne de realizat în anul 1868 cu ajutorul capitalului german și cu cel mai cutezător concesionar

prusian Strousberg. Parisul se înstrăinase de noi; iar de la celelalte piețe ale Europei nu se putea aștepta o primire favorabilă pentru finanțarea unei asemenea întreprinderi. Austriacului Ofenheim i s-a încredințat, de altminteri în condiții prea grele, numai construirea fragmentului Iași–Roman–Ițcani. Preferința acordată propunerii prusiene pentru rețeaua principală se explică de la sine în modul cel mai firesc.

Tot așa de explicabil este că principele Carol a început executarea planului său prin guvernul liberal de la 27 octombrie 1867 cu Ion Brătianu la Finanțe. În aceste momente, Partidul Liberal e mai comod la guvern decât în opoziție.

Dar mobilitatea noastră parlamentară din aceea epocă nu îngăduie niciunui guvern o durată suficientă. Guvernul liberal se modifică în parte prin demisia lui Ștefan Golescu și înlocuirea sa cu generalul Nicolae Golescu, la 1 mai 1868. Partidul Liberal din Muntenia, la început lipsit de aderenți în Moldova, se vede silit a se uni cu așa-numita „fracțiune liberală și independentă” din Iași, care însă nu se menține în efemera sa existență decât prin ura împotriva străinilor, mai ales împotriva evreilor; și astfel, guvernul liberal din 1867 tolerează (o *contradictio in adjecto*) izgonirea administrativă a câtorva familii israelite prin prefectul Lecca din Bacău, măsură izolată și cu atât mai nehibzuită, cu cât, fără niciun folos, devine în ochii Europei apusene o provocare tocmai în momentul când țara are trebuință de creditul din străinătate pentru drumurile ei de fier. Încercarea prim-ministrului Ștefan Golescu de a-și apăra administrația din Bacău este făcută cu atâta nedibăcie, încât îl silește să se retragă, după ce a expus țara la primele scuze față de Austria. Însă nici sub președinția generalului Golescu liberalii nu pot sta mai mult timp la putere, și în 16 noiembrie 1868 se formează cabinetul Dimitrie Ghica, mai apropiat de „centru”; apoi, după o scurtă funcționare a unui guvern Al.G. Golescu, spiritualul Manolache Kostake încearcă, la 20 aprilie 1870, guvernul cu „juna dreaptă”

(G. Manu, G.Gr. Cantacuzino, A. Lahovari, C. Grădișteanu, P.P. Carp, „cloșca cu pui“ – cum i-a rămas numele după o vorbă glumeață a deputatului I. Negură).

În vremea guvernului junei drepte izbucnește în Europa Centrală cea mai crâncenă luptă a secolului nostru, războiul franco-german din 1870.

Printre aceste evenimente, întreprinderea Strousberg înaintază cu vicisitudinile obișnuite în asemenea cazuri. Liberalii, trecuți la sfârșitul anului 1868 în opoziție, se folosesc de toate incidentele pentru a ataca guvernul și în curând, fără niciun scrupul constituțional, Tronul. De prin august 1869, ziarul *Românul* ia o pronunțată atitudine antidinastică; până și Hâjdeu, în curând Bogdan Petriceicu-Hasdeu, cu foaia sa *Traian*, se amestecă în acest soi de agitare. *Traian* este și cel dintâi ziar, care, la 11 octombrie 1869, vorbind despre răposatul profesor al Universității din Iași, Simion Bărnuțiu, „adevăratul părinte al fracțiunii libere și independente“, caută să răspândească dincoace de Milcov ideile lui împotriva principelui străin.

În ianuarie 1870, fostul domnitor Cuza este ales deputat de Mehedinți, însă refuză mandatul.

Cu câțva timp mai înainte, ducele de Grammont, nenorocitul ministru francez din 1870, care a declarat război Prusiei, pe atunci însă ambasador la Viena, provoacă o întâlnire cu principele Cuza și caută să-l sondeze asupra unei reinstalări pe tronul României.

Toate acestea permit să se întrevadă o întregă acțiune combinată pentru răsturnarea domnitorului Carol I.

Când, la sfârșitul lui iulie 1870, în asemenea stare a spiritelor, sosește știrea despre începerea efectivă a războiului franco-german, agitația crește la culme. Nu atât comunitatea de rasă, cât faptul că cei mai mulți oameni politici ai noștri și-au făcut studiile în Franța și de această țară leagă fericita aducere-aminte a tinereții lor, produce un curent puternic de simpatie în favoarea francezilor. Prea puțin experimentați precum